

Investeren in welbevinden slechthorende en dove kinderen en jongeren

Onlangs verschenen er diverse onderzoeken rondom het sociaal en psychisch welbevinden van slechthorende en dove kinderen en jongeren. Rode draad in de bevindingen: deze groep ondervindt in sociale relaties vaak problemen door hun hoorbeperving. Het gebrek aan communicatieve vaardigheden speelt hierin een belangrijke rol. Ook hebben zij vaker psychische problemen en ligt het risico om gepest te worden meer op de loer dan bij horende leeftijdsgenoten. Toch tonen deze onderzoeken niet alleen maar de kommer en kwel van slechthorende en dove kinderen en jongeren aan; ze laten ook zien waar de mogelijkheden liggen om het sociaal en psychisch welbevinden van deze groep te vergroten.

◀ Het onderwijsproject van de belangenorganisaties voor slechthorenden en doven gaat over meedoen in de groep en over hoe je pestgedrag kunt voorkomen.

Die mogelijkheden om het welbevinden van deze groep te vergroten zijn heel gevarieerd. Van duidelijke verklaringen en uitleg van gedrag van het kind en van anderen (waarom doe je zo, wat wil je bereiken, hoe komt het over etc.), het oefenen van communicatievaardigheden en vergroten van het zelfvertrouwen tot verbetering van het contact met de leraren en het verbeteren van (het aanbod) aan gespecialiseerde GGz-hulpverlening. De onderzoeken bevatten dan ook de nodige handvaten en tips. Ook uit een ervaringssessie die de NVVS en FOSS speciaal rond dit thema organiseerde, zijn bruikbare tips gekomen. De gezamenlijke belangenorganisaties voor slechthorenden en doven zijn bezig met een project rondom het onderwijs voor slechthorende en dove kinderen en kinderen met spraak-taalstoornissen.

Onderzoek Nina Wolters (Koninklijke Kentalis/Radboud Universiteit/NRF)

Het onderzoek richt zich op sociale acceptatie en populariteit van slechthorende en dove jongeren in het regulier en speciaal onderwijs. Aanleiding is de nieuwe wet Passend Onderwijs, die er vanaf 1 augustus 2014 voor zorgt dat steeds meer slechthorende en dove jongeren in het regulier onderwijs terecht komen. Uitgebreide informatie en een brochure met bevindingen en tips is te vinden op www.kentalis.nl/projecten.

De belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek van Nina Wolters zijn:

- Zowel de relatie met de leerkracht als met klasgenoten is belangrijk voor het welbevinden van slechthorende en dove leerlingen. Hierbij moet je echter nuanceren; het maakt veel uit of je een jongen of een meisje bent en in welk leerjaar en schooltype je zit.
- In het speciaal onderwijs is de relatie met de leerkracht het belangrijkste voor het welbevinden van slechthorende en dove leerlingen. Deze wordt echter minder positief beoordeeld dan die met de leerkracht in het regulier onderwijs. Ook kan de acceptatie door klasgenoten wat beter; prosociaal gedrag tussen leerlingen onderling is hierbij belangrijk.
- In het regulier onderwijs vormt de relatie met de leerkracht geen belemmering voor het welbevinden van slechthorenden en doven, maar ze ervaren wel vaker problemen op het gebied van acceptatie door horende klasgenoten of populariteit in de klas.
- Goede communicatieve vaardigheden hebben een positieve invloed op relaties met klasgenoten, maar teruggetrokken gedrag werkt juist negatief. In meisjesvriendenschappen is communicatie heel belangrijk; daardoor creëren ze sociale verbondenheid. Wie moeite heeft met (deelname aan) groepsgesprekken wordt (in de brugklas) snel als teruggetrokken beschouwd en is daardoor minder geaccepteerd. In jongensvriendenschappen speelt communicatie een minder grote rol; het gaat meer om hun positie in de groep (populariteit) en samen activiteiten doen.

Tips van Nina naar aanleiding van het onderzoek:

- **Leerkracht:** promoot een positieve houding naar leerlingen die 'anders' zijn en zorg voor betekenisvol contact tussen leerlingen
- **Ouders:** contact met andere slechthorende en dove leeftijdsgenoten draagt bij aan het zelfvertrouwen en 'empowerment' van uw kind. Ook een open houding tegenover het gehoorverlies van uw kind is belangrijk. Deze houding neemt uw kind over en maakt hem of haar assertiever en zelfbewuster.
- **Dove/slechthorende én horende leerlingen:** voor leerlingen is het belangrijk om te beseffen dat gedrag altijd onderhevig is aan interpretatie van anderen. Willen dove/slechthorende leerlingen bijvoorbeeld echt vaker alleen zijn (teruggetrokken), of ontstaat deze situatie (mede) door een communicatiebarrière en onbegrip van een horende klasgenoot?

Onderzoek Maartje Kouwenberg (Universiteit Leiden)

Het onderzoek richt zich op sociale relaties en internaliserende problemen, zoals depressieve gevoelens, van kinderen en jongeren met gehoorverlies. Dit onderzoek maakt deel uit van een brede studie naar welke sociaal-emotionele factoren bijdragen aan een goed welbevinden van kinderen en jongeren. Zie voor meer informatie www.focusonemotions.nl.

Belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek van Maartje:

- Slechthorende en dove jongeren hebben vooral problemen op het sociale vlak. Ze ervaren bijvoorbeeld een lagere vriendschapskwaliteit, ze hebben minder empathisch vermogen (= meevoelen met anderen) en ze worden meer genegeerd dan horende jongeren.
- Bepaalde sociale problemen blijken bij te dragen aan depressieve symptomen bij slechthorende en dove jongeren.
- Er zijn gebieden waar slechthorende en dove en horende jongeren niet van elkaar verschillen. Bijvoorbeeld op het gebied van somatische klachten (= lichamelijke klachten zonder medische oorzaak) en het ervaren van stemmingen zoals woede en angst.
- Slechthorende en dove jongeren in het speciale onderwijs ervaren meer problemen dan diegenen in het reguliere onderwijs. Dit lijkt grotendeels verklaard te worden door het feit dat leerlingen met veel problemen naar het speciale onderwijs doorverwezen worden.

Tips van Maartje naar aanleiding van de uitkomsten:

- Het is belangrijk om aandacht te besteden aan het sociaal functioneren, omdat slechthorende en dove jongeren op dit gebied problemen hebben, maar ook omdat bepaalde sociale problemen verband houden met andere problemen, zoals depressieve symptomen.
- De sociale omgeving (bijvoorbeeld ouders) kan helpen in de ontwikkeling van sociale vaardigheden door in sociale situaties of tijdens dagelijkse handelingen, explicieter uit te leggen wat ze denken en voelen, waarom ze iets doen of waarom ze op een bepaalde manier reageren. Horende jongeren verwerven sociale vaardigheden 'onbewuster', maar bij slechthorende en dove jongeren is het belangrijk om hier nadrukkelijker aandacht aan te besteden.
- Een derde tip volgt uit een uitkomst van het onderzoek dat kinderen van ouders die aanvoelen wat hun kind nodig heeft en hier adequaat op reageren, maar die ook eisen aan hun kind stellen die passen bij de leeftijd, minder sociale problemen hebben. Luister dus vooral naar de tieners, maar zorg er ook voor dat ze mee kunnen draaien in de maatschappij en bijvoorbeeld zelf afspraken met vrienden maken of met het OV reizen.

Aandacht en zorg

Arend Verschoor is projectleider van dit project. Hij is tevens beleidsmedewerker bij de FOSS en vertelt over de ervaringen die ouders en jongeren met dit thema hebben: "Het onderwijsproject gaat over meedoen in de groep en over hoe je pestgedrag kunt voorkomen. Natuurlijk is iedereen verschillend en gaat de één beter met de auditieve beperking om dan de ander. Maar ouders geven aan dat er nogal wat overbescherming is, zowel van henzelf als van de hulpverleners. De aandacht en de zorg is volop gericht op het kind, waardoor het kind van jongs af aan leert dat iedereen wel rekening met hem houdt. Een kind met een auditieve beperking moet vanzelfsprekend kunnen rekenen op een zekere mate van bescherming, maar voor het sluiten van vriendschappen en het meedoen in de groep is het ook belangrijk dat dit kind leert om oprechte belangstelling in de ander te tonen. Dat dit met je slechthorendheid niet makkelijk is, moge duidelijk zijn. Toch zul je hier in de opvoeding goed in moeten investeren."

Oplossingen

De focus moet volgens Arend Verschoor niet alleen liggen op het signaleren van problemen, maar ook op het nadenken over mogelijke oplossingen. "In het project denken we daar ook over na. Bijvoorbeeld: wat als een kind op een school zit

waar het steeds ongelukkiger wordt? Verandering van school is een mogelijke oplossing. Die nieuwe school moet dan wel alles op alles zetten om de slechthorende leerling optimaal op te vangen. Anders stoot dit kind voor een tweede keer keihard z'n neus en dat komt het zelfvertrouwen beslist niet ten goede. Voor dove leerlingen kan een speciale school met tweetalig onderwijs (Nederlands en Nederlandse Gebarentaal) een uitkomst zijn. De communicatie is dan gelijkwaardig en de leerlingen ervaren dit dan ook als een bevrijding.”

“Het is goed dat deze onderzoeken naar het welbevinden van slechthorende en dove kinderen en jongeren zijn gedaan”, meent hij. “Vooral ook goed dat er voorstellen worden gedaan hoe je verbeteringen kunt realiseren. Ook ouders zullen dankbaar gebruik willen maken van adviezen. De problematiek die uit de onderzoeken naar voren komt is herkenbaar. Nader onderzoek is belangrijk, vooral om beter te kunnen begrijpen hoe je kinderen met een auditieve beperking het beste kunt ondersteunen.”

Tips uit de ervarings sessie kunt u lezen via nvs.nl/horenmagazine (log in en klik op editie juni 2013).

Onderzoek Tiejo van Gent (Kentalis)

Op het symposium ‘Gewoon of Speciaal’ dat op 21 maart in Amsterdam werd gehouden, wezen deskundigen uit binnen- en buitenland op de noodzaak van gespecialiseerde psychische hulpverlening voor dove en zwaar slechthorende kinderen en jongeren. Bijna 50 procent van hen ervaart ernstige psychische problemen, maar toch komt deze groep relatief weinig in aanraking met hulpverleners. Aanleiding was het promotieonderzoek van kinder- en jeugdpsychiater Dr. Tiejou van Gent, *Mental health problems in deaf and severely hard of hearing children and adolescents*. Meer informatie op www.kentalis.nl.

Belangrijkste uitkomsten van het onderzoek van Tiejou:

- Ouders, leraren, dove adolescenten zelf én hulpverleners treffen hoge percentages psychische problemen bij zwaar slechthorende en dove kinderen en jongeren aan (van ernstig probleemgedrag tot psychische stoornis).
- Zwaar slechthorende en dove kinderen en jongeren staan bloot aan extra risicofactoren, die bij elkaar opgeteld het risico op psychische klachten en stoornissen nog eens vergroten. Chronische communicatieproblemen met de directe omgeving, geconfronteerd worden met ernstige mislukkingen en misverstanden en het feit dat deze kinderen en jongeren door hun beperking minder toegang hebben tot de horende wereld om hen heen, kunnen hun sociaal-emotionele ontwikkeling ernstig belemmeren. Zwaar slechthorende en dove kinderen en jongeren lopen een groter risico om gepest te worden en andere traumatische ervaringen mee te maken.
- Overheid en zorgverzekeraars beseffen vaak onvoldoende de noodzaak van gespecialiseerde GGZ voor doven en slechthorenden. Er moeten meer mogelijkheden komen om dove en slechthorende jongeren goed te kunnen helpen.

Belangrijkste tip van Tiejou naar aanleiding van zijn onderzoek:

Werk meer samen en organiseer die samenwerking goed. Het is belangrijk om psychische klachten en stoornissen vroeg op te sporen, in onderwijs en zorg. Daartoe is vroege screening en onderzoek nodig. Screening om zo vroeg mogelijk problemen te kunnen herkennen; onderzoek om zo snel mogelijk de aard en ernst van de problemen te kunnen inschatten en gericht begeleiding en behandeling te kunnen starten. Onderzoek en diagnostiek bestaan uit het samenbrengen van informatie van kind, ouders, leerkracht en andere betrokkenen en deze te laten wegen door professionals die ter zake deskundig zijn. De ontwikkeling van een effectieve werkwijze is een zaak van goede, gecoördineerde samenwerking tussen onderwijs, zorg, ouders en kind.